

Matjaž Kmecl

PRIMOŽ TRUBAR ZAPUŠČA LJUBLJANO

Pesniška zbirka Gorazda Kocijančiča

Treba se je kar potruditi, da se ob tej zbirki izpovednih verzov bralčeva pozornost odlepi od zgodovinskega Trubarja. Kocijančič je storil namreč prav vse, da se ne bi; vključno s posebnim uvodom in stvarnimi besedami o »t. i. očetu slovenske knjige in književnosti« in o obstajanju pesniškega subjekta, ki je pesnik sam in ki hkrati to ni; ki je Trubar in je hkrati Kocijančič, potem pa nekdo ali nekaj nad obema. Provokativno in obenem docela resno daje Kocijančič vedeti, da mu je Trubarjeva podoba oziroma »stvar«, kakršna zmeraj bolj patetično stoji na ikonostasu slovenske kulturne in nacionalne zgodovine, obrabljena, celo »smešna« in »nevznemirljiva«, hitro ali celo zgolj »predmet bedastih znanstvenih razprav in kičastih proslav«. – V smislu biografičnosti je tudi posamične cikle tematiziral z nekaj življenjepisnimi dejstvi: *Anno Domini 1565, poletje, noč; AD 1565, poletje, jutro; AD 1565, poletje, poldan (glas zvona)* – torej z urami, ko naj bi bil Trubar dokončno izgnan v »znameniti« *nigdirdom*, proč iz ljubljanske tukajšnjosti. – Ker pesnik pojmuje črke kot metonimijo sporočilnega zapisa (tako je mogoče razumeti cikel *Apologija abecednika I–IV* in tudi sicer), končno v smislu nekakšnega zavajanja bralca lahko razumemo tudi rabo teh in onih diakritičnih in besednih znamenj, značilnih za Trubarjev tisk (veznik *in* je dosledno, razen v retorični vlogi, pisan z znamenjem &, rabljeni so »Trubarjevi« polegli narekovaji, prav tako anaforični *item* pri naštevanjih). – In: na zadnji strani platnic je pesnik poskrbel za fingirano »kritiko« svoje lastne pesniške zbirke. V tem duhovito persifliranem besedilu, ki je globoko v notranjosti sicer samoobrambnega značaja, beremo, da naj bi Kocijančič *uzurpiral Trubarja* in podobnega več; v podkrepitev je

dodan celo navedek iz Ruplove (seveda gre za Mirka Rupla) monografije s sodbo o značaju in vrednosti Trubarjevih verzov. – Torej naj bi na vsak način šlo za Trubarja, za interpretacijo njegovega življenja in početja, in samo pogojno za Kocijančičeve avtonomne, osebne izpovedi.

Tako videz.

Toda na koncu uvoda preberemo, da v »tej knjigi« »morda ni [...] očitnega skoraj nič«. Mislimo si, da torej tudi o Trubarju ne, in da je vsa tako ali drugače omenjana življenjepisna faktografija le svojevrstna literarna kretnja.

Glede na številne in jasne polemične naglase si je seveda mogoče misliti, da gre za izkoriščanje priložnosti in da želi Kocijančič ob svoji pesniški zbirki kranjsko-slovenskemu občestvu dopovedati, kako zelo zmoten in prazen je ikonodulski odnos tega občestva do Trubarja; kako blodno daleč je od reformatorjeve verujoče resničnosti. – To zagotovo. Toda že omenjeni uvod obenem dovolj jasno, čeprav »dialektično« zamotano sporoča, da so razmerja med nami, verujočimi, različno verujočimi, navidezno takimi in neverujočimi, precej bolj vsenavzkrižna in nepregledna. Sklepamo lahko, da se je pesnik na Trubarja oprl skoraj kot na nekakšno arhimedovsko stojišče, s katerega bo premikal in pregledoval svoje lastno verujoče svetovje. Da ga stari reformator bogve kako ne zanima po biografsko in da se mu bržkone dogodek njegove izselitve iz Ljubljane zdi zanimiv predvsem na simbolni način (tako sklepamo): mesto mu je tukajšnjost, imanenca – iz njega se pravzaprav ne seli na Nemško, temveč v transcendenco verujočega duha; kakršna naj bi bila Trubarjeva resnična pot, ki je po *Pismu* tako in tako pravi in edini cilj vsega. – Pri tem se kot Kocijančič-pisec sicer še kar naprej trudi, da Trubarja ohranja v lupinici človeške telesne vsakdanjosti; z njo intonira celo posamične cikle: *Noč pred tem* (to je odhodom) *se mota po hiši, slabo spi, zjutraj ima malo potovalne mrzlice in je dopoldan precej slabe volje, ko se poslavlja od Ljubljane*, razumljivo (piše Ljubljančan); potem se na vozu, s katerim potuje v Nemčijo, *nenadoma razvedri*, kar ni več tako razumljivo. Toda vse to res ni bistveno oziroma je tisto, za kar pravi, da se »ne zgodi mnogo«.

Prave reči se dogajajo v območju »osebne vere« in so snovnemu

svetu popolnoma skrite: gre za intimno vstopanje v mistično vse-mogočnost in vsepričujočnost vesoljnega aksioma. Teologija kot veda o Bogu in Božjem poskuša, preprosto rečeno, iskati dokaze o njunem obstoju; izpovedni pesnik, kakršen je v tej knjižici Kocijančič, ju doživlja v neštetih metaforah, občutjih in videnjih. Njun obstoj mu je temeljna motivacija za pesnjenje, za izpovedovanje, čudenje in dopovedovanje, za neizčrpno številne primerjave in pregledovanja predmetnega, čutno dojemljivega sveta – vse s pogledom onstran vidnega in videnega, uprtim v tisto, kar je »pred čutom, pred jezikom« (12). Kajti: *Tukajšnji ljudje / razmišljajo o Bogu. / Napaka. Zdaj to vem. / Ni kaj misliti. / Bog je moč. Sila. / Od njega si zadet. / Božje kraljestvo ni v besedi, / ampak moči...* (84).

Bog je torej onkraj premisleka. Pojemovni svet je prej neprehodna ograja kakor pa pot do njega; z besedo mu ne prideš blizu, zato so jezik samo črke; toda po drugi strani samo *črke dajo obliko duši*, samo z njimi si medsebojno sporočamo svoja stanja. *Če ne bi bilo Pisma / & tujih molitev, / če se rod za rodom / ne bi trudil / govoriti & pisati, / ne bi vedel nič. / Kot teliček bi se pasel / skozi življenje. / Kar bi bilo prijetno, / bi iskal. / In bežal pred tem, / kar boli.* Torej tudi ne bi bil zmožen vere, ker je vera bolečina: *Vera je rana, / um pa kurba. – Pismo je moč. / Ni kaj razumeti.*

Po takšnem videnju jezika, ki ne more biti niti približek Vse-mogočnosti, seveda tudi religiozna poezija ni mogoča; mogoč bi bil samo videz, bolj ali manj poljubno besedno postopanje po površini božjega aksioma. – Poetika Gorazda Kocijančiča se zato zateče v območje nečesa, kar naj bi bilo kot človekova stvaritev najdlje od razuma. Recimo da je to glasba; zanjo se pogosto sliši, da pripelje človeka še najbližje Bogu. Vendar ne glasba kot akustika; v tem smislu je še zmeraj vezana na čutno zaznavanje, temveč glasba kot umetnost prenašanja človeka v neko čisto drugo, meta-fizično (onstran fizičnega obstoječo) galaksijo. To je lahko – s prisposodbo – vesolje, v katerem ne krožijo in ne blodijo astronomsko določljiva telesa, deluje, obvladuje in združuje pa vseeno kot »moč«, kot »sila«.

Seveda tudi glasba niti zdaleč ni vsa taka; niti religiozna ne. – Svojtčas sem po naključju, ker sem se v vročem dnevu pač želel ohladiti in spočiti, »padel« v polurni mini orgelski koncert »cerk-

venega glasbenega direktorja« berlinske cerkve sv. Nikolaja. Začel je s pompoznim preludijem polpozabljenega komponista Buxtehudeja iz konca 17. stoletja: gromoglasni, tosvetni akordi v »slavo Boga«, iz njih je dobesečno slapela človeška tukajšnjost, imanenca, celo samovšečnost in samozadostnost. Po cerkvi je bučalo, da se je vse treslo. No, sem si mislil, ta Buxtehude zagotovo ni iskal Boga, preveč je računal na tukajšnji svet in lastno slavo; preveč paraden je. – Potem pa je prišel na vrsto Bach z neko manj znano partituro značilnega naslova *To je lahko samo Bog v višavah*. Akustično, vsaj kar zadeva frekvence, nič močnega, prej nežno, zatišno in mehko pretakanje zvokov (= *črk*), v celoti pa je učinkovalo kot ljubeznivo odpiranje zlatih vrat v tisto drugo veselje, ki je bilo prej omenjeno in ki obstaja kot veselje, čeprav ne premore nobenih matematično izmerjenih teles, in deluje samo kot »moč«. Ena sama ponižna, resnična vera. – Sledili so še Franck, Mendelsohn-Bartoldy in neki sodobnik, ki pa so se mi zdeli samo še nekakšne glasbene vaje iz pobožnosti; pobožnost je kajpada zelo daleč od resnične vere, naj je še tako hvalevredna.

Iz pravkar zapisanega se, upam, vsaj malo vidi, kako sem se takrat in pozneje trudil, da bi s pojmovnimi besedami zaznal bistvo in razliko ter ob tem ločil resničnost od vaj v resničnosti. – Ob tem pa sem obtičal, kot pred mano in ob meni še mnogi, v nemoči. Svet, v katerem živimo in smo nanj obsojeni, ne daje za pojmovno opredeljevanje reči zunaj sebe nikakršnih možnosti, prav nobenih oporišč. Samo vero, če jo zmoremo; in mogoče kakšne analogne, dedukcijske sisteme. Kot morebitne ponazoritve.

Kocijančičev pesniški namen je bil kljub vsemu temu zaznamovati Trubarjevo osebno vero in njegovo dojetje Boga – tudi s polemičnim podtonom do frazerske obrabljenosti vsega, kar vemo in kar govorimo o tem »očetu slovenske knjige«. S tem pa bi obenem nastala predvsem njegova osebna izjava o Bogu in Božjem; resda pesniško fluidna – vendar, kakšna pa naj bi lahko sploh bila? – Tako je kot poet sprožil besedna ozvezdja sinkretično, paradokсно, celo oksimoronsko delujočih pomenov in sopomenov, ki učinkujejo vsenavzkriž, hkrati in zaporednostno, z mnogimi vmesnimi preklici in pritrjevanji, naprej in nazaj, s preseljevanji v Trubarja in iz njega, v sebe in navzven – iz česar se mu je izoblikoval neki univerzum – ne

kot obrazec ali obred, temveč kot vera in prepričljivo osebno zagotovilo. Kot moč, v katero verjame – pravzaprav ne, ne verjame, temveč brezpogojno veruje! Pojmi se mu stapljajo eden v drugega, prehajajo svoje lastne meje, se vračajo vase; semantična celota se spotoma zliva v nekakšno nefizikalno božjo magmo – kot pesniško-teološki »dokaz« oziroma znamenje o obstoju Najvišjega.

Seveda lahko mimo vsega zapisanega zlasti poznavalec v Kocijančičevih pesmih na vsakem koraku najde ničkoliko kulturnozgodovinskih asociacij in izjav o slovenstvu in njegovem pismenstvu. Saj sklicevanje na Trubarja kot »utemeljitelja slovenske knjige« to kljub vsemu dobesedno narekuje. Toda to so, naj mi bo takšno razumevanje dovoljeno, ob glavni izpovedi le epizode, morda celo le zaradi slikovitosti in polemike. – Zdi pa se mi sijajna domislica, da je za poanto zbirke zadnjo pesem naslovil z naslovom znanega Trubarjevega samoobrambnega spisa *Register und summarischer Inhalt*; spisa, s katerim je Reformator dokazoval in branil čistost svoje vere. Kocijančiču lastne vere ni treba braniti, »sumarna vsebina« njegovih pesmi pa pravi, da njegova vera sploh ni več vera, temveč enost z Bogom: *Zdaj vate več ne verujem. / Zrem te, ko me zreš. / Dih, smisel, brezno, en sam Bog. / Zrem te slepo, ko v tvojem zrenju sem. / Ti si edini.*

Naj torej zapišem črto pod ta kratki zapis: Kocijančičeva pesniška zbirka je moderna religiozna poezija, ki ji tematizacija s Trubarjem omogoča nekatere tosvetne, tudi kulturnozgodovinske razsežnosti, ki pa je v svoji izpovedi avtonomna; nič aškerčevskega ni v njej, nič prikazovalnega – je pesniška, intelektualno duhovita in slikovita izpoved osebne vere, kakršna naj bi polnila tudi Trubarjevega duha.

(Zbirka je decentno gosposko opremljena izšla v nizu *Beletrina* pri ljubljanski Študentski založbi z letnico 2012 na 113+11 straneh; oblikovali sta jo Andreja Brulc in Polonca Strman.)